

France Bevk

(1890–1990)

Solarji, ki imajo po pravilu težave z letnicami, se bodo pri Bevku laže znašli: rodil se je in umrl na isti dan: 17. septembra, pa še za svojo osemdesetletnico. Tako se pri njem hkrati spominjamo rojstva in smrti. Toda stoletnica je v vsakem primeru priložnost in razlog, da v sebi izmerimo, koliko je še v nas živa dediščina tistega, ki se ga ob njej spominjamo.

Koliko je torej v nas ta trenutek Franceta Bevka? Odgovor ni lahek. Vsi o njem vemo, da je med vsemi slovenskimi pisatelji doslej največ napisal. Ob tem je mogoče reči, da ga ni Slovenca, ki ne bi bil prebral vsaj ene njegove knjige, hkrati pa najbrž tudi nikogar, ki se lahko pohvali, da ga je prebral v celoti. Kaj vse pomeni za našo literaturo in za našo nacionalno zavest že samo njegov Kaplan Martin Čedermac.

Stoletnica rojstva in dvajset let po smrti je seveda dovolj dolgo obdobje, ko lahko natančno ugotovimo, kako je z Bevkom pri nas in v nas. Glede na njegov pisateljski opus in na pomen tega opusa, ki ni samo literaren, se mu je mogoče približati z najrazličnejših vidikov in o njem razmišljati v vseh smereh. Glede na njegovo popularnost, na obsežnost dela, ko imamo domala vsi občutek, da o njem pa že nekaj vemo, se je mogoče ozreti nanj tudi samo z vidika, ki opredeljuje bolj nas kot njega, kar je pravzaprav globlja logika vseh razmerij med javnostjo in velikimi možmi preteklosti.

Danes, ko v zavračanju ideologij spet mislimo in čutimo poudarjeno ideološko, ne more biti nezanimiva pisateljeva, če jo smemo tako imenovati, nazorska pot, njegova pisateljska in državljanska drža. Začel je kot katoliški ekspresionist, svoje življenje pa sklenil v bližini socrealizma, pred tem pa bil eden najvidnejših mož našega narodnoosvobodilnega boja, soudeleženec v vojni in povojni socialistični oblasti ali vsaj politiki, čeprav bi bilo težko reči, da je bil Bevk (v primerjavi s Kocbekom na primer) kakorkoli resničen politik, pa naj gre za osebni značaj, prepričanje ali za dejavnost. To morda najbolj pojasnjuje duhovitost, ki smo jo med vojno na Primorskem v različni dikciji, a v isti vsebini, pogosto slišali: Bevk zaleže za celo brigado, nekateri

so to borčevsko vrednost pisatelja Bevka povzdignili kar v tri brigade. Sam sem bil med temi slednjimi. Bevkova odločitev za partizane ni samo olajšala odločitve drugim, ampak jih je k taki odločitvi tudi spodbujala. Bil je zgled, ki je resnično »vlekel«, in bil hkrati vnaprejšnja obsodba vsakogar, ki bi ali je drugače ravnal. Bevk je bil, preprosto rečeno, etos osvobodilnega boja na Primorskem.

Po sledi te odločitve, ki je peljala skozi konfinacije in zapore, je mogoče razumeti tudi Bevkovo pisateljsko pot: od knjige do knjige se je vse bolj zavestno odločal za pisanje, ki je bilo namenjeno predvsem Primorcem pod fašistično okupacijo. Z določeno poenostavitvijo bi celo lahko rekli: pisal je veliko, hlastno in o vsem, kot bi ga vodila misel, če bo vsega veliko, bo nekaj le ostalo, se vsaj kaj prijelo.

In ostalo je in se prijelo. Praznovanje stoletnice njegovega rojstva na Primorskem ima nekaj resnično prazničnega na sebi, v dovolj živem, ne le v vljudnostnem spominu na pisatelja sta tako hvaležnost kot ponos. Tudi pri njem, kot pri vseh drugih velikih doslej, se v naši kulturni in nacionalni zavesti ponavlja nekaj, kar neradi opazimo, namreč: če se katera od slovenskih pokrajin, zlasti z narodnega obrobja, še posebej izrazito spominja »svojega« pomembnega človeka, se preostali del Slovenije vede tako, kot da se ga vse skupaj ne tiče. V Bevkovem primeru: Pa saj se ga spominjajo Primorci!

Ob tem se človek nehote vpraša, tudi in ponovno ob Bevkovi stoletnici, ali je to nekakšna estetska korekcija ob sodbi, da »rojaki« pretiravajo, ali pomanjkanje zavesti, da je Slovenija vendarle celota. To seveda ni očitek niti kritika, ampak samo poskus razumeti nekatera naša razmerja in odnose, ki postanejo manj razumljivi in logični, če se vanje poglobimo.

Kakorkoli že stvari presojava, ostaja dejstvo, da Bevk izpisuje celo poglavje v slovenski literaturi našega stoletja, za Primorsko pa je pravcati nacionalni spomenik, zgodovinska osebnost, človek, ki je sugestivno vplival na vse sloje tamkajšnjega prebivalstva v enem najtežjih obdobj njegovega bivanja, vplival z vsem, kar je počel in živel. Tudi takoj po vojni, ko so potekali tihi, a zagrizeni diplomatski boji za našo zahodno mejo, je Bevk z vsem žarom in čarom svoje osebnosti dobesedno netil med ljudmi tako visoko domoljubno zavest, da je bila na mirovnih pogovorih vsaj tako pomembna kot seznam naših vojnih zmag in zaslug. Ta pogled na Bevka je morda danes zamegljen, vendar je tudi zaradi tega njegova zasidanost v spominu in zavesti Primorcev taka, kakršna je, vsekakor pa dovolj izzivalna, da je mogoče tudi ob takšnem samospraševanju, kot je stoletnica pomembnega Slovenca, trezno, sine ira et studio, razmišljati, zakaj je med nami, v preteklosti in dandanes, tako malo dogodkov in ljudi, ki bi jih vsi, ne glede na to, na kateri vrtni gredici svoje majhne domovine živimo, čutili kot svoje, danes bi rekli vseslovensko, enako doživeto in razvidno v sleherni naših dolin, pa čeprav se je tisto pomembno, tudi v obliki in obsegu življenja pisatelja, zgodilo in dogajalo intenzivneje kot drugod predvsem v eni pokrajini.

Sicer pa je ob stoletnici kogarkoli, ki je bil dovolj pomemben, da je preživel svoje življenje, morda še najbolj spodbudno prav to, da je takšna osebnost še zmerom odprta knjiga, ob kateri se razhajamo, ko se poskušamo poenotiti. To velja prav gotovo tudi za Franceta Bevka, saj ga ni Slovenca, ki ne bi bil prebral vsaj ene njegove knjige, in najbrž nikogar, ki jih je prebral vse.

Urednik

Ljubljana, 17. 9. 1990.